

1918

Deset dnů, které otřásly republikou

Prokop Drtina*

(18. září 1938)

Toho dne, tj. v neděli 18. září, president pracoval většinou ve svém bytě a nepřišel jsem s ním téměř do styku. Přesto bylo možno docela dobře vycítit těžkou atmosféru, která na hradě vládla pod dojmem nedostatku zpráv z Londýna. Odpoledne asi k 5. hodině volal presidenta vyslanec Masaryk, a protože pan president byl zrovna na procházce v zahradě na Valech, řekl mně Masaryk hlasem zřejmě mrzutým, řekl bych hodně nalomeným, s neskrývaným rozladěním, že se mu nepodařilo dosud mluvit ani s jedním ze zahraničních ministrů, že porady při zavřených dveřích dosud trvají a že je patrné, že jednají bez nás o nás. Předtím v sobotu se jednalo totiž mezi Osuským a Masarykem o tom, aby Masaryk mohl mluvit s Daladierem a Bonnetem hned po jejich příjezdu do Londýna ještě dříve, než vstoupí oba do styku s Chamberlainem a Halifaxem. Šlo o to, aby se Masaryk pokusil tímto rozhovorem vykonat vliv na Francii v tom smyslu, aby nepovolovala anglickému nátlaku pro plebiscit, nebo dokonce pro odtržení německých krajů, neboť právě jenom Francie si mohla být dobře vědoma toho, co znamená pro mocenské postavení Československa a tím i pro mocenské postavení Francie ve střední Evropě státní útvar v hranicích první republiky. Zlým znamením bylo tehdy již to, že toho Masaryk nedosáhl a že ho před jednáním s Angličany ani Daladier ani Bonnet nepřijali. Tím tíživěji působila nyní jeho telefonická zpráva, že nejen nebyl nikým ze čtyř státníků přijat, ale že dokonce byl i ostatním úřednictvem Foreign Office zřejmě ponecháván bez informací o pravděpodobném obsahu berchtesgadenských rozhovorů i současných anglo-francouzských porad. Tuto těžkou náladu zvyšovaly ještě nezaručené pověsti, které tu a tam pronikly z ministerstva zahraničí a ze zahraničního tisku o tom, že v Berchtesgaden Chamberlain přistoupil na Hitlerův požadavek, aby tzv. Sudety byly odtrženy od Československa.

* Vyjmuté z autorových pamětí (dr. Prokop Drtina byl v době mnichovské krize osobním tajemníkem presidenta Beneše): *Československo můj osud*, sv. 1, kniha 1, str. 101-185. Rukopis byl propašován na západ a vyšel ve čtyřech dílech v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu. Recenzi díla viz v tomto čísle v rubrice Knihy. Dr. Drtina zemřel v Praze v říjnu 1980

(19. září)

Na 11. hodinu byla stanovena schůzka politických ministrů, která se konala ve velké knihovně. President ji dal svolat hned po tom, jakmile přišla ze zahraničního ministerstva zpráva, že se k němu hlásí na návštěvu vyslanci Newton a Delacroix. Neznám obsah této porady, která netrvala dlouho, ale moje domněnka tehdy byla, že president chce objasnit členům vlády situaci, jak ji vidí po Berchtesgadenu. I z formy, jakou se Newton a Delacroix o audienci u presidenta hlásili, bylo patrné, že londýnská frankobritská jednání znamenají naprostou dohodu v názorech Anglie a Francie, a bylo, myslím, dosti těžko předpokládat, že by této dohody bylo tak hladce dosaženo v případě, že by Francie trvala v našem smyslu na absolutním odmítnutí německých požadavků po územních změnách.

Mezitím jsem měl možnost nahlédnout do dokumentu, který mě pan president dal do ruky. Při stručném prolétnutí jsem viděl, že londýnský ortel nad Československem byl tou nejkrutší eventualitou, kterou jsme mohli očekávat. Bylo mně jasno, že je to naprostý ústupek požadavkům Německa.

V pondělí ještě asi kolem 7. hodiny večerní byl u pana presidenta sovětský vyslanec Alexandrovský. Alexandrovský se mnou při odchodu prohodil několik slov svým typickým žoviálním způsobem, která vyznívala v ten smysl, že je zapotřebí, abychom my, Československo, byli teď pevní a abychom neustupovali. Měl jsem z nich také dojem, že těmito slovy míří přímo na dr. Beneše a že mně naznačuje určitou obavu, že dr. Beneš nebude odhodlán k této neústupnosti za všech okolností. Když Alexandrovský odcházel — president ho přijal v pracovně v 1. poschodí — zazněl zvonek, jímž k sobě volal sekretáře president. Jak jsem otevíral dveře do presidentovy pracovny, pan president se mě již ptal, co mně Alexandrovský říkal, a na mou odpověď, že Alexandrovský povzbuzuje, abychom neustupovali, se dr. Beneš na mne zadíval svým typickým zkoumavým způsobem, pak mávl rukou a řekl:

“Já vím. Však oni hrají přirozeně také svoji hru. Ono jim také není možno věřit bez výhrad, a kdyby nás do toho dostali, tak nás v tom nechají.”

(20. září)

Vláda po několikerych poradách, během nichž přirozeně docházely stále různé zprávy diplomatické i tiskové a během nichž také president a ministr

Krofta měli četné telefonické rozhovory s našimi vyslanci v cizině, zejména s dr. Osuským a Janem Masarykem, rozhodla britsko-francouzskou propozicí nepřijmout s tím, že je ochotna jednat o sudeto-německé otázce na základě arbitrážní smlouvy s Německem z r. 1926, kterou také Hitlerův režim ponechal v platnosti a naopak při určité příležitosti zdůraznil, že si přeje, aby se sporné otázky mezi oběma státy touto cestou řešily. Je známo již z tzv. Bílé knihy, která nikdy nebyla vydána, ale která přece jenom v určitém počtu otisků byla u nás rozšířena, že když ministr Krofta odpoledne tuto odpověď odevzdával vyslanci Newtonovi a Delacroixovi, oba ho hned upozornili, že tato odpověď nebude uspokojující, protože Německo již předem vyloučilo, že by bylo ochotno se podrobit tomuto arbitrážnímu řízení.

(21. září)

Pak jsme šli oba tajemníci opět nahoru do knihovny, kde se zatím sešli političtí ministři; jejich schůze skončila asi kolem 5. hodiny ranní. Když ministři odešli, dr. Remsa, který měl službu, vešel k prezidentovi a já jsem se díval otevřenými dveřmi do velké knihovny. Na protějším konci prezident právě otvíral dveře do svého bytu, ale vtom mě také zahlédl. Pokynul mně, abych šel k němu a vrátil se zas do knihovny — Remsa zatím již odešel — a když jsem zavřel dveře, řekl mně, gestikuluje rukou svým typickým způsobem:

“Abyste věděl... přijali jsme a musíme teď udržet pořádek! Tím se ovšem nic nevyřeší. Ten problém jde dál a já myslím, že Hitler se s tím už nespojí. Teď jde o to, komu se podaří koho izolovat, zda nám Hitlera nebo jemu nás. Myslím, že válka bude, nevím ovšem kdy, zda hned nebo později.”

Pak pokrčil svým obvyklým způsobem rameny a dodal:

“Neproděláváme to v historii poprvé. Je to tak, že jsme opět napřed než ti druzí. Nemohli prostě snést, že jsme sociálně před nimi, že jsme si dovedli své problémy řešit. No nezbyvá, než že to musíme vydržet!”

Na 18 hod. 15 min. byla stanovena návštěva Gottwalda. Zatím však začaly docházet první zprávy o srocování v Praze. Nevím sám, kdy přesně bylo rozhlasem oznámeno obyvatelstvu rozhodnutí vlády o přijetí Berchtesgadenu, ale během odpoledne rostlo napětí v občanstvu, jak docházely různé, ještě nezaručené pověsti o tom, že vláda kapitulovala. Těžkou náladu v kancelářích na Hradě zvyšoval křik a hukot davu, který sem chvílemi zaléhal z města. Tu středu 21. září 1938 bylo nejpůsobnější zářijové slunné

počasí, nad Prahou se klenula nikde mráčkem nerušená, sytě modrá obloha a z hradních oken se město skvělo ve své vrcholné nádheře. Byl to čarokrásný, nezapomenutelný pohled, viděný však znepokojenými, starostlivými zraky, bylo slyšet, jak město vřelo a hlučelo, jeho srdce svírala úzkost a tíha.

Tento dramatický večer ve mně vzbudil také hlavně jeden pocit, pocit, že se řítí vše, na čem jsme budovali svou jistotu, do propasti, pocit, že jsou to počátky konců, že jde o samu existenci státu a národa. Byl to pro mě dojem otřásající, protože až do tohoto okamžiku nikdy v životě ani na okamžik jsem nezapochyboval o naprosté bezpečnosti Československé republiky a přes všechna ohrožení a nebezpečí, která jsem viděl, jsem ani na okamžik nevěřil, že by mohla mít tak zhoubné účinky. Tento večer se po prvé v mé mysli a v mém srdci hroutil celý můj svět do nedozírné propasti.

(23. září)

Začaly proskakovat zprávy o ztroskotání Chamberlainova jednání v Godesbergu, o přerušení tohoto jednání a o písemném styku, který Chamberlain s Hitlerem navázal. Něco jako jiskřička naděje v lepší vývoj se ozývalo v mém srdci.

Vyslanec Alexandrovský byl u pana presidenta nezvykle dlouho. V tu dobu ke mně přišel legační rada Tomeš z ministerstva zahraničních věcí s tím, že nese depeši od Krofity a že ji mám okamžitě odevzdat panu presidentovi, a to neotevřenou. Do tohoto rozhovoru s Tomešem právě vycházel od pana presidenta Alexandrovský. Zdálo se mně, že je ve výborné náladě, tiskl mě ruku a svým bodrým způsobem říkal:

“Jen se držte! Ted’ to záleží na vás!”

Jsa si vědom toho, co se právě událo a co se připravuje, odpovídal jsem mu: “Pane vyslanče, o nás se nebojte! My budeme pevní!”

Alexandrovský se obrátil ke dveřím do presidentova pokoje, usmívaje se pohrozil a řekl:

“No, nevím. Ted’ to záleží všechno na tamtom vedle! Jen aby nepolevil!”

Byl jsem již jako na trní, protože president opětovně na mě zvonil. Ukončil jsem proto násilně rozhovor s Alexandrovským, a když jsem otevřel dveře

do presidentovy pracovny, stál pan president již proti dveřím a netrpělivě žádal, abych uvedl Berana. Přerušil jsem ho:

“Pane presidente, je tu důležitá depeše od pana ministra Krofty —.” Šel jsem přitom k jeho stolu, vzal jsem nůž na papír a před ním rozřezával obálku. Pan president se vrátil také ke stolu a vzal si ode mne celkem krátkou jakousi zprávu, kterou jsem vyňal z obálky. Když si zprávu přečetl, stál chvíli bez hnutí a díval se upřeně do ní. Bylo patrné, že těch několik řádek, které byly napsány na lístku, čte znovu a že zpráva obsahuje něco mimořádně důležitého. Pak položil lístek na stůl, řekl: “Ano —” a začal přecházet po pokoji. Pak se vrátil opět ke stolu, opět se díval na lístek, znovu řekl několikrát “ano, ano” a zas přecházel. Pozoroval jsem na něm vzrušení, jakého jsem u něho ještě nepoznal. Pak se zastavil znovu u stolu, podíval se upřeně na mě, pak opět do lístku a znovu opakoval své nepřítomné “ano” a znovu přešel k zrcadlu vedle zadního vchodu do pracovny, odtud se vrátil opět ke stolu prudkými kroky a vše, co dělal, dělal velmi vzrušenými, energickými pohyby. Pak uchopil lístek do pravé ruky, levou si pohrával s nožem, kterým jsem obálku rozřizl, a třepaje zprávou, podíval se upřeně na mě a tázal se mě:

“Víte, co v tom je?”

Odpověděl jsem, že nevím. Podával mně lístek a řekl:

“Přečtěte si to! To je válka! Angličané nám radí, abychom mobilizovali. To znamená, že Chamberlain v Godesbergu ztroskotal.”

A nečekaje na mou odpověď uchopil telefon a požádal telefonistku, aby mu dala ministerského předsedu.

Byl to opis telegramu, který dostal vyslanec Newton, asi tohoto znění: “Vláda Jeho Veličenstva nemůže již radit vládě československé, aby nečinila opatření, která považuje v zájmu bezpečnosti státu za nutná.” Když jsem si tento text přečetl, uvědomil jsem si jasně také dosah presidentových slov a cítil jsem v duchu velikou úlevu. Vzdálil jsem se potom z presidentova pokoje, aby mohl president s Hodžou či se Syrovým mluvit beze svědků. Byl jsem v tu chvíli přesvědčen, že nedýchatelné dusno toho odpoledne bylo vyvrcholením naší krize a že nyní nastává obrat vývoje v náš prospěch. Z anglické demarše jsem měl jen radost. Věřil jsem totiž pevně, že k válce nedojde, postaví-li se Francie, Velká Británie a ostatní demokratický svět pevně za nás. Domníval jsem se, že ten okamžik nyní nadchází. Až dosud se Hitlerovi dařilo nás izolovat. Teď začíná izolace Německa. Dal jsem se s chutí do další práce a viděl jsem, že podobně působila zpráva o pravděpodobné mobilizaci u všech úředníků, politiků i vojáků, se kterými jsem přišel toho dne do styku.

A ještě něco jsem s nevšední vřelostí prožíval v tu chvíli ve své duši, aniž jsem si to dost jasně uvědomoval. Byl to jakýsi slastný, jásavý, víc citový než rozumový stav mysli, jenž mě činil neobyčejně šťastným a uspokojeným. Nerozeznal jsem okamžitě, co to vlastně je — to teprve později již v klidném rozpomínání na tyto dramtické a jedinečné okamžiky svého

života jsem si plně uvědomil. Ale cosi ve mně mi stále připomínalo, jaké je to štěstí pro opravdového, vlastenecky zaníceného člena národa a státu prožívat takové okamžiky, jaké právě prožíváme my a jaké zejména jsem právě prožíval před chvílkou já v bezprostřední blízkosti muže, jenž je tou osobností, jejíž jméno bude v historii národa personifikovat celou naši bouřlivou dobu, celé to utrpení, bojování i štěstí našich generací, jež prožívají tak úžasné události ve svém životě, jaké se podařilo prožít v podobné míře jen několika málo generacím národa před námi.

To byly myšlenky a city, jež mě rozechvívaly toho nádherného večera 23. září 1938 a jež jsem si v tu chvíli takto konkrétně plně ještě neformuloval, ale jež jsem zato cítil a prožíval celou svou, tehdy stále ještě mladickou bytostí a jež mě naplňovaly takovou dosud nepoznanou rozkoší a slastí, štěstím, jaké prožít bylo dopřáno nepochybně jen málo lidem mála generací. V tomto pohnutí mysli byl bych kdekoho objímal.

Později přišla ještě další depeše ze zahraničního ministerstva s nótou stejného znění od francouzského vyslance. Tam však byl ještě dovětek, že francouzská vláda doporučuje, aby opatření, která bude československá vláda považovat za nutná, byla pokud možno učiněna diskretně. O tomto dovětku porada u presidenta velmi pečlivě uvažovala, ale když se zjistilo z referátu vojenských funkcionářů, že ve zbrani je všechno mužstvo, které bylo možno povolati svolávacími lístky, dohodla se na všeobecné mobilizaci.

O tom, jak mobilizace působila na naši veřejnost, je svědkem celá tato veřejnost a každý jednotlivec našeho národa.

Krátce po dvanácté zhaslo na celém Hradě a v celé Praze elektrické světlo. Byl to můj a nás všech první "black-out" a nemohl jsem vědět, že je to "black-out", který se brzo rozšíří téměř na celý svět a na několik dlouhých, těžkých, přetěžkých let. Zbytek noci jsem prospal jako na vodě, a když již svítalo, díval jsem se několikrát z okna na Prahu s myšlenkou, je-li skutečně v tomto století pokroku a civilizace možno, aby takový nádherný výtvar lidského ducha a rukou byl zničen snad v každé chvíli německými bombami. Ač jsem necítil osobně žádný strach, přece jenom jsem se přistihoval při tom, jak každým okamžikem, při každém nezvyklém hluku jsem slyšel

hukot německých letadel. Snad to bylo vyvoláno hodně tím, že se názory vojáků hodně rozcházely v tom, zda mohou Němci bombardovat Prahu v noci či až za ranního šera. Té noci již v presidentově bytě spali též ordonanční důstojníci, kteří při leteckém poplachu měli odvést presidenta i jeho rodinu a přesně vyjmenované členy jeho průvodu do leteckého krytu v Jelením příkopě, který však nebyl ještě úplně dokončen.

(24.-25. září)

Sobota 24. září a neděle 25. září byly celkem klidnější dny. Teprve v neděli večer zasedali u presidenta republiky opět ministři. Jinak veškará práce presidentova a jeho úřednického aparátu spočívala hlavně ve shánění mapového, statistického a jiného materiálu, zejména po stránce národnostní, kterého by bylo třeba pro případ nějakého věcného jednání o provedení berchtesgadenských ujednání. Spočívala dále v přijímání četných zpráv od vyslanců, od cizích legací, vojenských zpráv i zpráv z ministerstva vnitra a pod. Hodně času se strávilo debatováním o tom, kdy Hitler začne útočit. Čím více čas pokračoval, čím déle to trvalo od naší mobilizace, aniž Hitler odpovídal útokem nebo jiným vojenským činem, tím více vznikaly pochybnosti o dalším pravděpodobném příštím vývoji. Zprávy byly ovšem celkem příznivé. Nejdůležitější bylo, že po naší mobilizaci nastala částečná mobilizace téměř ve všech středoevropských státech, i ve Francii. V sobotu 24. září Francie přistavila k německé hranici 14 divizí, do pondělka 26. září dokonce 40 divizí, což prakticky — jak mně říkali vojenští odborníci — znamenalo plné bojové obsazení Maginotovy linie a celé východní francouzské hranice. Polsko ujist'ovalo Rusko, že proti nám nic nepodnikne, své vojsko drželo také v určité vzdálenosti od naší hranice, a příznivé zprávy též přicházely o splnění spojenecké povinnosti z Jugoslávie i Rumunska pro případ, že by Maďarsko chtělo využít naší těžké situace. Tak jsem také hodnotil ohlášenou návštěvu amerického vyslance Carra u presidenta na neděli. Viděl jsem v ní naznačení, byl' by velmi jemně, interese Ameriky na celém vývoji československé otázky. Zdálo se, že opravdu nastal diplomatický obrat ve prospěch Západu a tím i ve prospěch náš.

Když jsme se zvedali ze svých "polních lůžek" v sálech pražského Hradu v neděli dne 25. září ráno, byli jsme trochu překvapeni, že již druhá noc od naší mobilizace minula klidně a že Německo na naši mobilizaci se zjevně ani nepohnulo. Trochu to někoho i znepokojovalo, ale současně jsme měli radost, že mobilizace může probíhat nerušeně a že se blíží svému vyvrcholení. To jsme ovšem ještě nevěděli, že téže noci britský vyslanec v Čerňanském paláci odevzdal pro naši vládu Hitlerovo memorandum, které si

přivezl britský ministrpresident z Godesbergu. K memorandu byla přiložena mapa, na níž obyčejnou tužkou byly zakresleny přibližné hranice mezi Německem a Československem, jak si je přeje a představuje Adolf Hitler. Tyto hranice však neodpovídaly území s více než 50 % německého obyvatelstva, jak bylo dojednáno podle berchtesgadenských podmínek, nýbrž zabíhaly značně hlouběji do nitra Čech a Moravy a někde v sobě zahrnovaly i rozsáhlá území s českou většinou. Mimo to ještě Německo žádalo provedení plebiscitu v dalších územích, zejména též v oblastech národnostních ostrovů. Podle memoranda postoupená území měla být odevzdána Německu do 1. října 1938 a hlasování v okresech plebiscitních se mělo provést do 25. listopadu, a to pod kontrolou mezinárodní komise.

V důsledku tohoto memoranda byla u presidenta opět porada vládních činitelů a ještě během neděle náš vyslanec v Londýně Jan Masaryk odevzdal britskému ministerskému předsedovi odpověď československé vlády, která memorandum prohlásila za nepřijatelné. Poukázala ve své odpovědi na konkrétní požadavky, ve kterých jde německá vláda podstatně dál, než šly berchtesgadenské podmínky, a odmítla též termin 1. října pro odevzdání území, jehož odstoupení se zaručovalo přijetím těchto podmínek. Vláda ve své odpovědi zdůraznila, že obsah i forma memoranda jsou takové, že se rovnají ultimatu, jež se dává poraženému státu, Československo však nikým poraženo nebylo, a proto je pro československou vládu nepřijatelné. Není to ani provedení britsko-francouzského návrhu z 19. září, jež vláda přijala, ale ani jen provedení sebeurčovacího práva německé menšiny v Československu, nýbrž je to úplné zmrzačení československého státu, jehož nejzákladnější nezbytnosti státní existence se naprosto nedbá. Proto je to pro československou vládu nepřijatelné. Vláda však vyslovuje přesvědčení, že mír lze zachovat, bude-li Francie a Velká Británie trvat na svých návrzích z 19. září, jež již československá vláda s bolestí a těžkým srdcem přijala.

Chamberlain, když obdržel tuto zamítavou odpověď československé vlády, požádal našeho vyslance, aby se v Praze dotázal, zda by Československo bylo ochotno svěřit vyřízení tzv. sudetoněmecké otázky mezinárodní komisi, ve které by zasedli zástupci Velké Británie, Francie, Německa a Československa, popřípadě i jiných mocností podle dohody. Řekl při tom vyslanci Masarykovi, že mu německý kancléř sice prohlásil, že godesberské memorandum je jeho poslední slovo, ale on, Chamberlain, se chce přesto pokusit pohnout kancléře Hitlera ke změně tohoto stanoviska a je ochoten za tím účelem letět do Německa třeba ještě jednou. V pondělí 26. září mohl československý vyslanec v Londýně po opětných vládních poradách v Praze o tomto dotazu dát britskému ministerskému předsedovi odpověď, že československá vláda je ochotna přijmout takovou komisi a její rozhodnutí,

a že je ochotna se takového mezinárodního jednání svým zástupcem zúčastnit.

(26. září)

Taková byla asi mezinárodní situace v československo-německém sporu v pondělí 26. září večer, když se Adolf Hitler na shromáždění nacistické strany ve Sportpalastu v Berlíně ujímal slova ke svému druhému velkému politickému projevu v zářijové krizi.

V sobotu a zejména v neděli se začalo již projevovat naše izolování od ostatního světa provedením mobilizace a zejména tzv. ostrahy hranic, která byla nařizena, tuším, dne 24. září v noci. V pondělí bylo pak již téměř všechno mezinárodní spojení se světem přerušeno a zbývaly nám opravdu již jen dvě cesty k ostatnímu světu z moře Německu: myšlenkou a vzduchem! To se projevilo jasně zejména v neděli odpoledne. Byl jsem s vyslancem Smutným společně u presidenta v pracovně v jeho bytě a mluvilo se o tom, zda Německo začne útočit či nikoliv. Vyslovil jsem o tom žádné pochybnosti. Pan president se na mne zadíval pohledem, který jsem dobře znal a který byl pro mne vždy znamením, že na něco usilovně myslí a že asi docela nesouhlasí s tím, co bylo řečeno.

Pak řekl pomalu a dosti tiše, jakoby nejistě:

“Snad, nevím. Jestli to neudělá v nejbližších hodinách, tak patrně se už neodváží. Ted’ jde jen o to, kdo koho dostane do izolace. Zda my jeho nebo on nás.” A přímo s emfatickou rozohněností, rozmáchnuv se širokým gestem, zvolal:

“Ted’ máme několik dní času a musíme udělat velikou propagaci na západě, aby viděli, oč jde. Ale já nemohu dělat všechno sám, to měla dělat vláda a naši vyslanci.”

Také v pondělí 26. září docházely ze zahraničí ještě zprávy, které zněly celkem příznivě. Byla to zejména zpráva o částečné mobilizaci ve Francii a o zvýšení stavu armády na východní hranici na 40 divisi, jak jsem se o něm již zmínil. Byla to dále zpráva o určitých opatřeních civilní obrany v Anglii, zejména v Londýně (alespoň tehdy povrchní zpráva o tom se nám tak jevila!), a zpráva britského zahraničního úřadu, že v případě násilného útoku na Československo by mu Francie musila přijít na pomoc a Anglie a Rusko by patrně nemohly zůstat stranou. To vše se zdálo ukazovat, že odpor světa proti přehnaně brutálnímu postupu Německa proti Československu roste. To vše vystupňovalo v politických i vojenských našich kruzích přesvědčení, že Německo musí začít útočit ihned, nebo že se útoku již neodváží. Když byla ohlášena na týž den večer kancléřova řeč, vykládali si to mnozí tak, že v této řeči Hitler možná oznámí světu, že německé vojsko pochoduje právě do sudetských oblastí Československa. To by byla ovšem válka.

Napětí a očekávání bylo veliké, na lidi slabších nervů to působilo zhoubně. Vím, že zejména vojáci, ale i vláda a poslanci počítali s tím, že skutečně dojde do večera k útoku na Československo a že musíme počítat i s prvním náletem na Prahu.

Během pondělka i v úterý dopoledne věřil dr. Beneš, že naše situace stojí dobře, že se podařilo izolovat Německo. V pondělí k večeru, nežli jsme odcházeli do Zátíší, mně o tom řekl:

“Tož ted’ je to — myslím — dobře. Hitler už je v tom a je izolován. A to byl celý politický problém. O to šlo: zda se podaří jemu izolovat nás či nám izolovat Německo.”

Vyslovil jsem určité znepokojení nad tím, že Hitler nás ponechává dokončit mobilizaci — ta měla podle plánu být skončena právě do úterka večer — a že na nás neútočí. President na to sice neodpověděl, ale viděl jsem na něm, že to je patrně také jeho obava. V Zátíší pak mluvil opatrněji, jak jsem výše vylíčil. V úterý přišla zpráva od vyslance Newtona, pocházející ze zpravodajské služby anglické i z jednání mezi Chamberlainem a Hitlerem, že Německo započne ve středu 28. září o 14. hodině útočit, nebude-li do té doby otázka sudetské politiky vyřízena.

Byl jsem s vyslancem Smutným u pana presidenta právě v okamžiku, kdy o tom spolu hovořili. President to přijímal jako hotovou věc. Řekl jsem mu přímo, že tomu nevěřím, že na nás Německo udeří, že je to přece postup neslýchaný, aby nám oznamovalo hodinu útoku. Zarazil se opět a poznamenal jenom:

“No, uvidíme.”

Byly ovšem veškeré důvody k tomu věřit, že Hitler se dostal do izolace, neboť Chamberlain, který nás společně s Francií tlačil tak daleko, k tak nemožným ústupkům, ohrožujícím sám stát, ten Chamberlain nyní veřejně prohlašoval, že německé memorandum, došlé z Godesbergu, je nepřijatelné.

(27. září)

V úterý 27. září se konala schůze britské dolní sněmovny a min. předseda Chamberlain v ní podával zprávu o svém rozhovoru s Hitlerem v Godesbergu. Přiznal v ní, že byl velmi překvapen, když po přiletu do Godesbergu Hitler po něm žádal, aby mu bylo ihned odevzdáno území, k jehož postoupení československá vláda dala souhlas přijetím brisko-francouzských podmínek z 19. září. Označil tento požadavek za nerozumný a pozastavil se nad tím, že německý kancléř chtěl okamžité obsazení tohoto území bez ohledu na lidi, kteří je obývají a nejsou Němci, nebo nechtějí být včleněni do Německé říše, i když jsou Němci. Přesto britská dolní sněmovna schvá-

lila Chamberlainovo jednání s Hitlerem a nadšeně mu tleskala, když prohlásil, že navštíví Německo po třetí, bude-li to mít ještě účel. Chamberlain sám musil trochu tišit a schladit její nadšení konstatováním, že v tuto chvíli nevidí, co by mohl ještě podniknout pro zprostředkování.

Zejména tato schůze brského parlamentu nám ukázala naprosto srozumitelně, že jsou bláhové jakékoli naše naděje, že by opozice v britském parlamentu mohla změnit situaci v náš prospěch a desauvovat stanovisko britské vlády. Ukázala nám zcela jasně, že britské veřejné mínění je ovládáno jedině myšlenkou na zachování míru a že mu jde jen o to, nebo alespoň především o to, aby nedošlo k válce.

Ukázalo se, že Neville Chamberlain svou politikou reprezentuje skutečně veřejné mínění současné Anglie v její převážné většině i její touhu přinést zachování míru všemožnou obětí. Československou tím spíš, když se to dalo odůvodnit — u některých dokonce i upřímně — oprávněným požadavkem Němců za sebeurčení. Tomuto mínění dal výraz i Chamberlain sám svým známým výrokem z téže schůze sněmovny:

“Necht sebevíce musíme sympatizovat s malým národem, nemůžeme za žádných okolností zaplést celou britskou říši do války prostě jen kvůli takové zemi. Jestliže musíme bojovat, pak se musí jednat o závažnější věci.”

(28.-29. září)

Zbývala jako poslední naděje Francie, která s námi byla svázána spojeneckými závazky, ale ve Francii přes tyto závazky bylo těžko za situace, jak se vyvinula, doufat bez pomoci a podpory Velké Británie. Mimo to demoralizace veřejného a zejména politického života současné Francie nás znepokojovala již dlouho a v těch posledních měsících před naší krizí se projevovala již hrozivým způsobem. K Francii jsme ještě upírali poslední zoufalé naděje spíše jen proto, že nám nezbývalo nic jiného, než že bychom mohli tyto zoufalé zbytky svých nadějí opřít o něco konkrétního a reálného. Proto též Daladierovo přijetí Hitlerova pozvání do Mnichova v nás vzbuzovalo jen pocit nedůvěry a zklamání předem. Od ohlášení mnichovské konference jsme věděli na Hradě, že je konec všem nadějím. Schůze velmocí, v níž plnou polovinu reprezentovali fašističtí diktátoři a z níž byl vyloučen Sovětský svaz, zjevně nemohla přinést již nic příznivého demokratickému a pokrokovému Československu. To bylo nad slunce jasné. Otázka, která nás mohla nyní zaměstnávat, byla již jen to, jak tvrdé budou oběti, které touto konferencí budou Československu uloženy a zda je Československo přijme, zda se rozhodnutí čtyř velmocí podvolí či nikoli. Tak se změnila naše problematika ze středy na čtvrtek, z 28. na 29. září.

Ve středu 28. září pak místo anglickou zpravodajskou službou ohlášeného útoku Hitlerova proti Československu ministerský předseda Chamberlain

při zahájení sněmovny oznámil, že se na čtvrtek z Mussoliniho podnětu svolává do Mnichova konference čtyř velmocí. Tato zpráva byla těžkou ranou pro naše naděje. Nic příznivého nevěstila zejména okolnost, že z konference bylo vyloučeno sovětské Rusko, spojenec Francie a Československa.

V den sv. Václava zavládla na Hradě opět těžká atmosféra, tak jako před týdnem po přijetí berchtesgadenských podmínek. Dr. Beneš, jak jsem již výše popsal, podnikl skoro zoufalý pokus zachránit pro Československo možnost vlastního odporu vyjednáváním s Polskem. Myslím, že v příznivý výsledek tohoto jednání sám mnoho nevěřil a že mu šlo jen o to, aby před historií mohl doložit, že vyčerpal všechny možnosti, než se rozhodl vést národ do zoufalého a beznadějného boje nebo do kapitulace. A v této zlé situaci nastával nyní otevřený boj o presidentovu osobu. Překvapovalo mě, jak mnoho lidí, zejména vojáků, rychle podléhalo kapitulantské náladě, od kterých bych to byl ani nečekal.

Ve čtvrtek 29. září se teprve z diplomatických rozhovorů, z rozhovorů s našimi vyslanci v Londýně a Paříži objevila jasnější forma mnichovské konference. Pokoušeli jsme se všemožně o to, aby se v Mnichově tak docela nejednalo bez nás, ačkoli bylo již patrné, že přímo k jednání čtyř velmocí zástupce Československa přibrán nebude. Přesto president usiloval o to, aby v Mnichově byl přítomen aspoň co nejvhodnější zástupce Československa, který by mohl eventuálně do jednání zasáhnout, kdyby tomu nějak okamžitá konstelace přála. Jednalo se o účasti Jana Masaryka nebo vyslance Osuského. Oba však po trpkých zkušenostech jak s britskou, tak s francouzskou diplomacií, která je nechávala stát přede dveřmi, odmítli do Mnichova jet. Nakonec bylo rozhodnuto, že tam pojedou vyslanec dr. Mastný s dr. Masaříkem. Již to samo bylo neklamným symptomem, jak velikou nedůvěru jsme chovali k mnichovské konferenci.

(30 září)

V pátek 30. září již asi o 5. hodině ranní přišla zpráva o ortelu mnichovské konference. Bylo patrné, že Anglie i Francie ustoupily na celé čáře. Teď zbývala již jen otázka, zda vyklidíme bez boje svá opevnění, či zda budeme klást třeba i beznadějný odpor. President dostal mnichovské rozhodnutí ráno v koupelně. Myslím, že mu je dával Smutný nebo dr. Remsa. Sám jsem k němu přišel záhy po 7. hodině. Byl vážný, zasmušilý, ale zdálo se mně, že je klidnější než v předcházejících dnech. Řekl mně, že je to konec. "Je to proradnost, která se potrestá sama," byla jeho doslovná charakteris-

tika. "Je to neuvěřitelné. Domnívají se, že se zachrání před válkou nebo před revolucí na náš účet. Mýlí se."
Sám se rozhodl, že bude abdikovat.

Pokud si dnes ještě vzpomínám, měl jsem večer toho dne rozhovor s panem prezidentem v jeho pracovně, při němž byl, tuším, také Smutný. Oba jsme se netajili svým zklamáním, že se kapitulovalo, a já jsem řekl otevřeně, že bych té kapitulaci rozuměl, kdyby byla proti někomu jinému než proti Hitlerovi, ale že přece se nikdo nemůže domnívat, že Hitler se zastaví na protektorátních hranicích, jakmile jednou naše vojsko ustoupí z opevnění. I prezident byl v tu chvíli toho názoru, ač se mnou souhlasil v nedůvěře k Hitlerovi, že se na protektorátních hranicích zastaví, neboť nebude mít důvod, proč by porušoval slovo dané Chamberlainovi a Daladierovi, když se mu podaří takto zlomit moc Československa. Učinil nám pak malý výklad o tom, proč bylo nutno kapitulovat. Vysvětlil to mezinárodně-politicky. Za to se nám dostává garancie nových hranic od čtyř velmocí. Němci by zde řádili strašlivě, národ by byl decimován a vlastně celý svět by byl proti nám, protože domněle jde pouze o sudetské Němce, a my bychom se světu jevíli jako ti, kdo vyvolali válku. Takto celý svět přijímá vůči nám závazky. Na naši souhlasnou námitku, že kdybychom se bránili, že by snad přece jenom došlo k všeobecné válce, kdežto takto nám bude vytýkáno, že jsme nehájili svou samostatnost, odpověděl pan prezident, že si musíme být vědomi toho, že nejsme ani dostatečně vojensky připraveni. Řekl, že kdyby měl vést válku, že by musil mít aspoň jednoho generála, že máme některé dobré velitele divizi nebo nejvýše armádního sboru, ale nemáme vrchního velitele, nemáme vojevůdce.

Říci, že nálada na hradě v dny následující bezprostředně po Mnichovu byla pohřební, je málo. Těžko slovy vyjádřit, jak těžce, zoufale, beznadějně téměř a s jakým pocitem neuvěřitelné křivdy a nespravedlnosti se v těch dnech na Pražském hradě žilo, myslilo a dýchalo. Podobně to ovšem prožíval v podstatě celý národ, celá současná žijící generace, ale myslím, že to, čemu se v naší politické terminologii říkalo běžně a ve zkratce Hrad, prožívalo celou tu mnichovskou tragédii ještě tíživěji, ještě s větším zklamáním a s drásavější bolestí. Protože zde bylo ještě dotčeno vědomí odpovědnosti za politiku, která se dělala a která se národu doporučovala, a vědomí, že tato politika v tuto chvíli katastrofálně ztroskotala a že o nejasné budoucnosti leží v neprůhledných mlhách zahalen velký otazník, zda je to porážka definitivní a dlouhodobá, či zda se ukáže, že je to porážka dočasná, která snad dokonce byla nezbytná, aby právě zkušenostmi z ní

plynucími pro Evropu i celý svět zabránila národní a státní katastrofě skutečné, nenapravitelné a trvalé. To byla od počátku naší mnichovské prohry, jak známo koncepce, naděje a víra Edvarda Beneše, ale těžko bylo o ní někoho přesvědčovat, když se opírala jen o dohady budoucího mezinárodně-politického vývoje a když dosavadní jeho, nebo alespoň především jeho zahraničně politická koncepce byla současnými událostmi zcela desauována přímo tragickým a katastrofálním způsobem.

Václav Černý

PADLÉTI

SIXTY-EIGHT PUBLISHERS CORPORATION
Box 695, Postal Station "A"
Toronto, Ont. M5W 1G2
CANADA